

I. STUDIA I ROZPRAWY

AGNIESZKA OGONOWSKA

ORCID 0000-0001-6469-9242

*Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie*

RODZICIELSKA MEMBRANA I DOMOWA KULTURA CYFROWA. PRZYPADEK POKOLENIA ALFA

ABSTRACT. Ogonowska Agnieszka, *Rodzicielska membrana i domowa kultura cyfrowa. Przypadek pokolenia Alfa* [Parental Membrane and Domestic Digital Culture. The Case of Generation Alpha] *Studia Edukacyjne* no. 77, 2025, Poznań 2025, pp. 7-24. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. Submitted: 26.09.2025. Accepted: 10.10.2025. DOI: 10.14746/se.2025.77.1

Comparative studies on Generation Alpha and Generation Z in Poland reveal both intergenerational differences in the use of digital technologies and the influence of the family environment on the formation of domestic digital culture. The structured interviews carried out as a part of original research focusing on representatives of Generation Alpha uncovered diverse models of digital socialization within families, ranging from restrictive to participatory models. The findings indicate that domestic media practices vary significantly depending on socio-economic factors and the level of parents' digital competence. In the context of glocalization, these studies show how global technological trends are adapted to local family conditions, leading to heterogeneous patterns of digital media usage among representatives of Generation Alpha.

Key words: Generation Alpha, domestic digital culture, impact of the family environment, globalization

Pokolenie Alfa, określane jako pierwsza generacja w pełni zanurzona w technologii cyfrowej, charakteryzuje się nabywaniem umiejętności technologicznych w sposób intuicyjny, często metodą prób i błędów, na zasadzie obserwacji – *online i offline* – zachowań rówieśników i domowników. Jak wskazują badania McCrindle'a, dzieci urodzone po 2010 roku wychowują się w świecie, w którym technologia jest wszechobecna i traktowana przez nie jako naturalne przedłużenie rzeczywistości fizycznej, a zatem w pewnym stopniu „przeźroczysta” (McCrindle, 2020). Z kolei, z badań EU Kids Online

wynika, że dzieci coraz wcześniej uzyskują dostęp do mobilnych technologii sieciowych (Smahel, Machackova, Mascheroni, Dedkova, Staksrud, Ólafsson, Hasebrink, 2020), a zatem mamy do czynienia z systematycznym obniżaniem wieku tak zwanej inicjacji medialnej, nawet do kilku miesięcy (Bąk, 2015). Zarazem jednak, tak zwana aktywność cyfrowa nieletnich staje się bardziej zróżnicowana w ramach pokolenia nastolatków¹. O ile postawy i zachowania cyfrowe małych dzieci w okresie niemowlęcym, poniemowlęcym i przedszkolnym są silnie uwarunkowane przez ich opiekunów, o tyle wejście w wiek szkolny uaktywnia inne źródła wpływu, na przykład grupy rówieśnicze i preferencje cyfrowo-medialne osób spoza środowiska domowego (Livingstone, Blum-Ross, 2020, s. 21).

Postępująca demokratyzacja i proliferacja mediów sprawiają, iż w ponowoczesnej cywilizacji medialnej – obok cyfrowych kompetencji wykonawczych – wzrasta znaczenie kompetencji informacyjnych i umiejętności oceny treści, wiarygodności źródeł informacji i nadawców. Stawia to przed rodzicami nowe wyzwania wychowawcze związane z systematyczną edukacją i samoedukacją cyfrową w środowisku domowym. Choć przedstawiciele pokolenia Alfa są bardziej sceptyczni wobec treści medialnych aniżeli „zetki”, to często manifestują brak zainteresowania ich rzeczywistym statusem ontologicznym, o ile komunikat nie dotyczy spraw dla nich istotnych, aktualnych i omawianych w ich grupie znajomych. Nieprzywiązywanie wagi do oceny większości informacji jest o tyle niepokojące, iż rodzi i utrwała nawyk bezkrytycznego korzystania z mediów, co w perspektywie może przekładać się na uogólnione złudzenie odporności własnej na dezinformację i manipulację (Ogonowska, Walecka-Rynduch, 2024).

Pojawiają się także badania dotyczące wspólnych i charakterystycznych zachowań medialnych osób należących do generacji Alfa, co mogłoby świadczyć o realnym istnieniu figury tak zwanego globalnego nastolatka. Termin ten w Polsce, systematycznie i twórczo rozwijany przez Zbyszko Melosika (2013, s. 34), pojawia się także w kontekście pojęcia globalizacji u autorów analizujących przemiany w cyfrowej komunikacji (Castells, 2009, s. 78; Giddens, 1999). Odnosi się on do młodych ludzi, których doświadczenia kulturowe, konsumpcyjne i medialne są do siebie zbliżone, niezależnie od szerokości geograficznej, a globalna popkultura czy cyberkultura kształtuje ich gusta

¹ Badania przedmiotowe przeprowadzone w ramach projektu: *Cyfrowy uczeń – cyfrowy użytkownik. Kompetencje cyfrowe i medialne pokolenia Alfa*. WPBU/2024/03/00031.

Wywiady pogłębione z przedstawicielami pokolenia Alfa zostały przeprowadzone w ramach projektu zespołowego, zatytułowanego *Pokolenie alfa: strategie medialne i preferencje medialne*, w ramach działalności badawczej Ośrodka Badań nad Mediami IFP UKEN w Krakowie; <https://badania-media.uken.krakow.pl/projekty-badawcze/strefa-badawcza-edukacja-medialna-4-0/projekt-pokolenie-alfa-strategie-medialne-i-preferencje-cyfrowe-oraz-nowe-kolaboratywne-metody-badania-2024>.

i preferencje medialne. Współczesne badania wskazują, że generacja Alfa przejawia wyjątkową biegłość technologiczną (Twenge, 2017), co wyróżnia ją spośród wcześniejszych pokoleń, w tym pokolenia Z (Ogonowska, Walecka-Rynduch, 2024). Analizy rzeczywistych zachowań medialnych młodych użytkowników wskazują, że generacja Alfa nie tylko w pełni korzysta z nowych technologii, ale także integruje je w sposób niemal organiczny z codziennym funkcjonowaniem. Badania polskich i międzynarodowych ośrodków akademickich (Livingstone, 2019; Karpowicz, 2022) wykazują ponadto, że aktywność medialna Alf charakteryzuje się płynnością przechodzenia między różnymi platformami, aplikacjami, mediami, aktywnościami (inter- i intramedialny multitasking), a także większą skłonnością do interaktywnej prosumpcji treści, niż jedynie biernego odbioru tego co zastane oraz powszechnym wykorzystaniem mediów towarzyszących (mediów tła) podczas wykonywania innych aktywności.

Ponadto, analiza porównawcza w odniesieniu do pokolenia Z ukazuje znaczące różnice międzygeneracyjne w podejściu do nowych mediów (Ogonowska, Walecka-Rynduch, 2024). O ile pokolenie Z było pierwszą generacją dorastającą w erze smartfonów i mediów społecznościowych, o tyle pokolenie Alfa wychowuje się już w ekosystemie w pełni zintegrowanym z inteligentnymi technologiami, sztuczną inteligencją i rozszerzoną rzeczywistością. Mimo jednak wspomnianej i obserwowalnej integracji technologicznej, Alfy są bardziej sceptyczne wobec cyfrowych autorytetów, influencerów, a nawet wobec wykorzystania mediów do własnej autopromocji czy przyszłego biznesu (por. Smahel, Machackova, Mascheroni, Dedkova, Staksrud, Ólafsson, Hasebrink, 2020).

Celem niniejszego artykułu jest nie tylko ukazanie globalnej specyfiki generacji Alfa, lecz także podkreślenie jej wewnętrznej heterogeniczności, wynikającej z różnych kontekstów kulturowych i społecznych, a zwłaszcza uwarunkowań i czynników (glo)kalnych związanych ze środowiskiem domowym. Pomimo globalnych trendów technologicznych i cyber – i (pop) kulturowych kształtujących ich codzienność, widoczne są również istotne różnice w preferencjach dotyczących konsumpcji treści cyfrowych, interakcji w mediach społecznościowych oraz w sposobach przetwarzania informacji. Różnice te mogą wynikać z poziomu edukacji cyfrowej, dostępności technologii oraz różnic w strategiach wychowawczych wdrażanych przez rodziców i opiekunów (Holloway, Green, Livingstone, 2013). Artykuł ten, bazując na interdyscyplinarnych badaniach z dziedziny socjologii i antropologii mediów, psychologii rozwojowej oraz studiów nad komunikacją, ma na celu przybliżenie, w jaki sposób globalny nastolatek funkcjonuje w cyfrowej rzeczywistości oraz jakie wyzwania stoją przed badaczami analizującymi przyszłe zachowania medialne młodszych i nowych generacji (Ogonowska, 2024,

ss. 437-456). W artykule wskazuje się także na możliwości wykorzystania jakościowych i komparatystycznych metod badawczych w odniesieniu do tytułowego zagadnienia.

Domowa kultura cyfrowa i transfer wartości

Domowa kultura cyfrowa to zbiór norm, wartości i praktyk związanych z wykorzystaniem technologii cyfrowych w środowisku rodzinnym. Obejmuje zarówno rzeczywiste sposoby korzystania z mediów, jak i jawne oraz ukryte strategie regulowania dostępu do treści, a dodatkowo formy interakcji rodzinnych w kontekście cyfrowym w środowiskach *online* i *offline*. Kultura cyfrowa jest kształtowana przez kapitał kulturowy rodziców, ich własne kompetencje czy preferencje medialne oraz stosowane, a często i „odziedziczone” style wychowania medialnego. Domowa kultura cyfrowa wpływa zatem na sposób, w jaki dzieci przyswajają wiedzę przedmiotową i społeczną, rozwijają kompetencje cyfrowe i kształtują relacje społeczne w erze nowych mediów. W ujęciu pedagogiki personalistycznej (Mounier, 2016; Wojtyła, 1994), ale także w świetle krytycznej socjologii mediów – domowa kultura cyfrowa nie jest jedynie narzędziem technologicznej adaptacji, lecz przestrzenią formowania podmiotowości dziecka, kreowania jego tożsamości (Melosik, 2002, ss. 10-25) oraz sieci relacji społecznych (Maffesoli, 2008).

Kultura każdej grupy społecznej, w tym rodziny, stanowi dynamiczny układ norm, wartości oraz wzorców zachowań, które są transmitowane w procesie socjalizacji. Współczesne dzieci należące do pokolenia Alfa dorastają w środowisku głęboko z informatyzowanym i zcyfryzowanym, co redefiniuje sposób przekazywania kapitału kulturowego i wymaga zastosowania nowych modeli wychowawczych, w tym stylów wychowania medialnego (Livingstone, Blum-Ross, 2020, s. 21). W tym kontekście kluczowe staje się pojęcie rodzicielskiej membrany – konceptu ochronnego filtra, który umożliwia selekcję treści i elastyczną regulację dostępu dzieci do technologii cyfrowych.

Kapitał kulturowy w kontekście rodzicielskiej membrany

Odnosząc się do teorii kapitału kulturowego Pierre’a Bourdieu, można wyróżnić jego trzy podstawowe formy: wcieloną, zobiektywizowaną i instytucjonalną. Kapitał wcielony przejawia się w postaci kompetencji i nawyków medialnych, kształtowanych głównie w środowisku domowym. Kapitał zo-

biektywizowany dotyczy dostępu do technologii i infrastruktury cyfrowej, natomiast instytucjonalny odnosi się do edukacyjnego i zawodowego znaczenia posiadanych umiejętności cyfrowych. Rodzicielska membrana pełni funkcję regulatora w transmisji kapitału kulturowego w kontekście cyfrowym. Jej skuteczność zależy od umiejętności rodziców w zakresie selekcji treści oraz formowania czy ukierunkowania kompetencji medialnych dzieci, co prowadzi do wewnętrznego zróżnicowania cyfrowego kapitału kulturowego w rodzinach. To z kolei wpływa na zróżnicowanie w ramach jednej rodziny w odniesieniu do dzieci z różnych generacji, ale także między rodzinami, które wychowują dzieci przynależące formalnie do jednej kohorty (Bourdieu, 2005; Bourdieu, Passeron, 2006; Bourdieu, 2001).

Rodzicielska membrana odnosi się do mechanizmu filtracji i regulacji treści oraz doświadczeń (bodźców, mediów) cyfrowych, które docierają do dziecka, są przez nie użytkowane i kształtują jego nawyki kulturowe oraz wzorce komunikacji społecznej. Kluczowe pola semantyczne tej metafory koncentrują się na aspektach funkcjonalnych, obejmując takie elementy jak:

- filtrację – rodzice pełnią funkcję selektonera treści, decydując, które informacje i doświadczenia cyfrowe są odpowiednie dla dziecka;
- przepuszczalność – membrana nie jest strukturą sztywną, lecz dynamiczną; może być mniej lub bardziej przepuszczalna w zależności od wieku dziecka, jego kompetencji cyfrowych oraz wartości rodzinnych;
- ochronę – membrana działa jako warstwa ochronna, zabezpieczająca przed nieodpowiednimi treściami, uzależnieniem cyfrowym czy cyberprzemocą;
- regulację – odnosi się ona do procesów negocjacyjnych i edukacyjnych w rodzinie, które kształtują umiejętności dziecka w zakresie świadomego korzystania z technologii;
- adaptację – membrana ewoluuje w czasie, dostosowując się do zmieniającego się środowiska technologicznego i rozwoju dziecka oraz innych czynników istotnych z punktu widzenia dynamiki systemu rodzinnego (np. pojawienie się lub utrata członka rodziny).

Domeny semantyczne tej metafory obejmują między innymi: biologię (membrana jako struktura organiczna, regulująca przepływ substancji), technologię (firewall i systemy kontroli dostępu) oraz pedagogikę (selektywna transmisja wiedzy i wartości). W świetle kognitywnej teorii metafory Lakoffa i Johnsona (1988) rodzicielska membrana może być postrzegana jako konceptualne odwzorowanie mechanizmu kontroli i selekcji bodźców w środowisku życia, a następnie w umyśle dziecka. To z kolei wpisuje się w szerszy kontekst badań nad kształtowaniem poznawczym jednostki (Bjorklund, 2022) oraz badaniami nad twórczymi metaforami medialnymi (Ogonowska, 2010).

Style wychowania medialnego w rodzinie

W badaniach nad stylami wychowania medialnego (Livingstone, Blum-Ross, 2020, s. 21) wyróżnia się cztery podstawowe modele regulacji dostępu dzieci do mediów cyfrowych. Styl restrykcyjny charakteryzuje się tym, że rodzice stosują ściśle ograniczenia dotyczące korzystania z technologii, co może prowadzić do deficytu kompetencji cyfrowych w późniejszym wieku. Styl towarzyszący cechuje się wspólnym uczestnictwem rodziców i dzieci w korzystaniu z mediów, co sprzyja rozwijaniu umiejętności krytycznej analizy treści, ale także pogłębianiu się relacji i więzi w ramach systemu rodzinnego. Styl umożliwiający opiera się na samodzielnym eksplorowaniu technologii przez dziecko przy minimalnej ingerencji rodziców, co sprzyja rozwijaniu autonomii, ale może skutkować narażeniem na niepożądane treści i kontakty społeczne. Z kolei, styl negocjacyjny stanowi kompromis między restrykcyjnością a umożliwianiem, polega na dialogu i współtworzeniu norm korzystania z mediów. Każdy z tych modeli może wpływać na kapitał cyfrowy dzieci i finalnie na ich kompetencje medialne, a wybór odpowiedniego stylu zależy nie tylko od kompetencji medialnych rodziców oraz ich świadomości zagrożeń cyfrowych, ale także od umiejętności komunikacyjnych, wrażliwości, empatii oraz poziomu kompetencji wychowawczych.

Metodologia badań

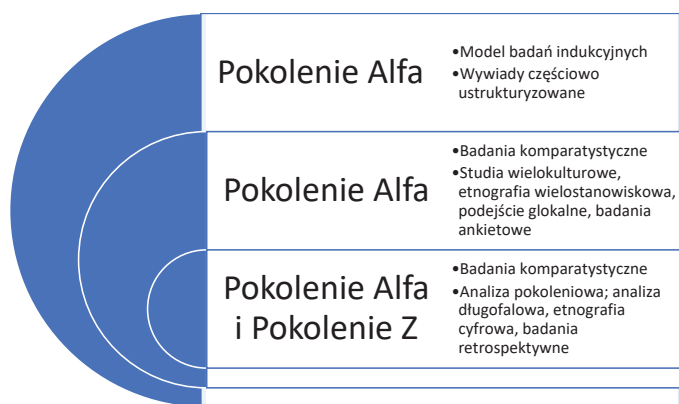
Badania własne dotyczące pokolenia Alfa mają charakter kilkietapowy. Pierwsza część została przeprowadzona z wykorzystaniem metod jakościowych, w tym wywiadu częściowo ustrukturyzowanego. Pytania do wywiadu dotyczyły takich kluczowych zagadnień, jak: a) rodzaje mediów – preferowane media, gry, komunikatory, wirtualne przestrzenie; b) czas i sposób korzystania z mediów w kontekście temporalnym; c) relacje społeczne w mediach – podtrzymywanie, rozwijanie i samoinicjowanie relacji; d) preferencje indywidualne – samotne *vs* wspólne korzystanie z mediów, na przykład z członkami rodziny; e) ulubieni twórcy i autorytety medialne; f) aktywność w mediach – tworzenie treści; g) strategie kreowania tożsamości w mediach; h) zachowania konsumpcyjne w Sieci; i) zagrożenia sieciowe i świadomość tych zagrożeń; j) obserwacje dotyczące strategii korzystania z mediów przez rówieśników i osoby dorosłe, w tym członków rodziny. Wskazane zagadnienia kluczowe odzwierciedlają główne problemy badawcze, istotne dla tego badania².

Pozwoliło to na uzyskanie pogłębionych odpowiedzi oraz identyfikację kluczowych wzorców w zachowaniach medialnych respondentów. Metodolo-

² Szczegółowe informacje odnośnie do celów, zastosowanych metod i etapów tego badania osób badanych zostały przedstawione na stronie internetowej tego projektu badawczego, por.

gicznie oparto się na modelu badań indukcyjnych, w którym analiza danych empirycznych prowadzi do formułowania uogólnień teoretycznych, co wpisuje się w podejście interpretatywne do badań nad mediami i komunikacją. Uczestnicy badania nie byli dobrani według wymogu reprezentatywności próby (co charakteryzuje m.in. badania dedukcyjne), lecz według przynależności do właściwej kohorty oraz zgodnie z zasadami teorii ugruntowanej³. Warto podkreślić, iż dobór osób do badania w teorii ugruntowanej (ang. *Grounded Theory*), szczególnie z wykorzystaniem wywiadu pogłębionego, wygląda inaczej niż w klasycznych badaniach ilościowych. Zamiast losowego lub reprezentatywnego doboru próby, stosuje się dobór celowy, a następnie dobór teoretyczny – obydwie podporządkowane są celowi budowy teorii, a nie testowania hipotez.

W dalszej analizie (kolejny etap badania) zostanie wykorzystana także grupa metod porównawczych. Pozwalają one uchwycić zarówno aktualne globalne trendy medialne, jak i lokalne uwarunkowania kulturowe w ramach dwóch generacji: pokolenia Alfa i generacji Zet. Wskazane porównania międzypokoleniowe ukazują zmiany w podejściu do mediów i technologii pomiędzy pokoleniami zaliczanymi do cyfrowych tubylców (Prensky, 2001, ss. 1-6). Włączenie metod porównawczych do badań nad generacją Alfa pozwala na pełniejsze zrozumienie zarówno globalnego charakteru ich preferencji medialnych, jak i specyfiki zachowań poszczególnych badanych związanej z cyfrową kulturą domową. Poszczególne etapy badań zostały przedstawione na rycinie 1.

Ryc. 1. Etapy badań
(źródło: opracowanie własne)

<https://badania-media.uken.krakow.pl/projekty-badawcze/strefa-badawcza-edukacja-medialna-4-0/projekt-pokolenie-alfa-strategie-medialne-i-preferencje-cyfrowe-oraz-nowe-kolaboratywne-metody-badania-2024/> (26.09.2025) i będą sukcesywnie uzupełnione w finalnej części projektu (1.10.25-1.03.2026) oraz przedstawione w formie całościowej monografii dotyczącej zachowań medialnych i kompetencji cyfrowo-medialnych pokolenia Alfa.

³ Istotny jest w tym kontekście tzw. stan nasycenia teoretycznego – kluczowy termin w teorii ugruntowanej (*grounded theory*) i innych indukcyjnych modelach badań jakościowych.

Podstawy teoretyczne

Podstawą teoretyczną projektowania wywiadu były założenia antropologii codzienności (Highmore, 2002), podkreślającej znaczenie rutynowych praktyk medialnych w kontekście społeczno-kulturowym. Umożliwia ona analizę mikroskalowych interakcji zachodzących w przestrzeni domowej, które kształtują nawyki korzystania z mediów cyfrowych i współtworzą tożsamość cyfrową najmłodszych użytkowników technologii. Pozwala to zrozumieć zarówno instytucjonalne, jak i indywidualne mechanizmy internalizacji norm medialnych oraz technologicznych. Istotnym aspektem tego podejścia jest badanie codziennych, często automatycznych praktyk medialnych, co pozwala uchwycić sposoby, w jakie domowa kultura cyfrowa kształtuje wartości i wzorce uczestnictwa w świecie cyfrowym (Pink, Horst, Postill, Hjorth, Lewis, Tacchi, 2016).

Drugim kluczowym źródłem metodologicznym była antropologia kolaboratywna (Lassiter, 2005), zakładająca aktywny udział badanych w procesie tworzenia wiedzy. W przeciwieństwie do tradycyjnej antropologii, w której badacz pełni rolę głównego interpretatora danych, antropologia kolaboratywna podkreśla znaczenie dialogu, współpracy oraz zaangażowania uczestników na wszystkich etapach badania. Taki model minimalizuje asymetrię między badaczem a badanymi, umożliwiając uchwycenie złożonych, często niedostrzegalnych wcześniej aspektów kultury cyfrowej w środowisku domowym (Ogonowska, 2024, ss. 437-456).

W kontekście analizy pokolenia Alfa oraz jego relacji z domową kulturą cyfrową istotna jest również koncepcja kultury prefiguratywnej (Mead, 1970). Margaret Mead wprowadziła to pojęcie do opisu modeli socjokulturowych, w których młodsze pokolenie staje się głównym nośnikiem zmian technologicznych i społecznych, a starsze generacje adaptują się do nowej rzeczywistości, ucząc się od swoich dzieci. W przeciwieństwie do kultur postfiguratywnych, w których starsze pokolenia przekazują wiedzę młodszemu, oraz kultur konfiguracywnych, gdzie dochodzi do współdzielenia wiedzy między generacjami, kultura prefiguratywna odwraca tradycyjne relacje edukacyjne (Mead, 1970). Czyni to dzieci i młodzież głównymi kreatorami zmian i trendów w obszarze technologii cyfrowych oraz komunikacji medialnej, ale także „edukatorami” rodziców i dziadków w odniesieniu do mediów i technologii cyfrowych.

Analiza pokolenia Alfa przez pryzmat kultury prefiguratywnej pozwala lepiej uchwycić dynamikę relacji międzypokoleniowych w kontekście nowych

Oznacza moment w procesie analizy danych, w którym dalsze zbieranie danych nie wnosi już nowych istotnych informacji ani kategorii teoretycznych – czyli wszystkie istotne koncepcje zostały już zidentyfikowane i dobrze opisane.

technologii. Młodsze generacje medialne dorastają w rzeczywistości socjokulturowej, w której kompetencje cyfrowe stają się fundamentem codziennego funkcjonowania, a ich rola w kształtowaniu wzorców korzystania z mediów cyfrowych oraz w edukacji starszych pokoleń nabiera szczególnego znaczenia. Podejście to umożliwia zrozumienie, w jaki sposób dzieci internalizują technologie, stając się nie tylko ich użytkownikami, ale również aktywnymi twórcami i edukatorami w obrębie rodziny i lokalnej społeczności.

Wykorzystanie powyższych podejść teoretycznych stanowi kluczowy fundament badań nad współczesnym pokoleniem Alfa. Pozwalają one nie tylko na uchwycenie mechanizmów współtworzenia wiedzy w środowisku cyfrowym, ale także na głębszą analizę roli młodego pokolenia w kształtowaniu przyszłych trendów technologicznych i kulturowych. Jednocześnie, wyniki tak prowadzonych badań umożliwiają refleksję nad transformacją ról edukacyjnych oraz w jaki sposób technologie cyfrowe redefiniują relacje międzypokoleniowe, podkreślając znaczenie najmłodszych użytkowników jako aktywnych uczestników i współtwórców przestrzeni cyfrowej.

Dyskusja wyników badań cząstkowych⁴

Przedmiotem dyskusji w tym artykule są wyniki badań cząstkowych z pierwszego etapu badań własnych⁵. Wskazane wcześniej funkcje rodzicielskiej membrany dają o sobie znać w wypowiedziach respondentów z pokolenia Alfa. Alfy odnoszą się do praktyk wychowawczych dorosłych ze zrozumieniem, zaś głosy krytyczne odnośnie narzucanych im wzorów korzystania z mediów dotyczą przede wszystkich sytuacji, kiedy:

- opiekunowie nie są konsekwentni w swoich działaniach restrykcyjnych, zwłaszcza w odniesieniu do braku spójności między własnym rodzicielskim stylem korzystania z mediów a stylem wymaganym od podopiecznych;
- u rodziców lub opiekunów obserwuje się brak konsekwencji w egzekwowaniu przyjętych zasad w odniesieniu do dziecka (np. ojciec jest mniej restrykcyjny od matki);
- dorośli nie nowelizują ustalonych zasad, na przykład proporcjonalnie do wzrostu poziomu kompetencji cyfrowych dziecka⁶; oraz

⁴ W artykule przywołano fragment badań własnych, z uwagi na jego tematykę.

⁵ Z wykorzystaniem wywiadów częściowo pogłębionych z przedstawicielami pokolenia Alfa. Opis poszczególnych etapów badania oraz szczegółowy wykaz wszystkich obszarów strategicznych dla badania zachowań i preferencji medialnych osób badanych znajduje się na stronie projektu. Por. przypis 1.

⁶ Należy przyznać, iż opiekunowie nie mogą liczyć na informacje odnośnie poziomu kompetencji medialnych czy cyfrowych własnego dziecka, np. ze szkoły, ponieważ nie są przeprowadzane żadne testy przesiewowe, które dotyczyłyby tej kwestii, zaś oznaczanie tzw. profili kompetencji odbywa się incydentalnie, np. gdy są prowadzone w szkole badania zewnętrzne.

- rodzice sami nie potrafią efektywnie limitować swoich zachowań medialnie, pomimo wcześniejszej deklaracji, bądź
- dorośli nie przedstawiają alternatywnych, czyli pozamedialnych sposobów wspólnego spędzania czasu, na przykład w weekendy „na łonie natury” w kontekście całej rodziny, bądź też:
- w ogóle nie wykazują zainteresowania wobec swoich dzieci.

Jak pokazała analiza danych z wywiadu, brak alternatywy wobec mediów cyfrowych i społecznościowych wywołuje nudę i motywuje dzieci do większego zakresu korzystania z technologii, także w odniesieniu do sfery regulacji emocji i radzenia sobie z trudnymi doświadczeniami. Sytuacja ta jest dominująca, choć zdarzają się rodziny, około 5% w grupie badanych, gdzie wspólne spędzanie czasu jest istotnym elementem rutyny, co zwykle przekłada się także na wspólne aktywności w odniesieniu do mediów.

Alfy chętnie uczestniczą w grupowych aktywnościach sieciowych zarówno z osobami znanymi (np. z klasy), jak i sieciowymi znajomymi. Jak wynika z deklaracji, chętnie również reagują na propozycje dorosłych domowników, jeśli chodzi o część takich działań (np. wspólne granie, oglądanie seriali). Same Alfy deklarują, iż styl restrykcyjny nie jest konieczny w odniesieniu do cyberbezpieczeństwa, ponieważ są oni świadomi zagrożeń, zaś wiedzę na ten temat czerpią z mediów oraz z tak zwanej wiedzy szkolnej. W odniesieniu do incydentalnych znajomości sieciowych, ograniczając się jednak do aktywności komunikacyjnych ściśle związanych z tematyką działań, na przykład gry, fandomu. Dorośli nie są „elementem strategicznej sieci ich kontaktów sieciowych”, opiekunowie nie orientują się w medialnych preferencjach swoich podopiecznych, wykorzystują jedynie technologię do codziennej komunikacji, czyli czysto instrumentalnie i zadaniowo. Jedną z motywacji posiadania kilku kont na mediach społecznościowych jest między innymi to, że są one adresowane do różnych grup odbiorców (w tym rodziców).

Częstą tendencją, zwłaszcza w odniesieniu do relacji Alf z dziadkami, jest wspólne oglądanie telewizji czy filmów w środowisku domowym, jako powtarzalny element rodzinnych rytuałów. W tych relacjach widoczny jest transfer praktycznej wiedzy technicznej odnośnie kompetencji wykonawczych związanych z obsługą różnych technologii (aplikacji, sprzętu).

Jak deklarują Alfy, brakuje miejsc wspólnych między zachowaniami medialnymi dorosłych i ich podopiecznych, co nie sprzyja pogłębianiu wiedzy rodziców i dziadków odnośnie do zachowań cyfrowych małoletnich. Zagadnienie to jest często związane z szerszym problemem rodzinnym: braku umiejętności budowania więzi w ogóle.

Powtarzalnym kontekstem, w którym mogą taką wiedzę zdobyć (fragmentarycznie) są problemy dziecka w szkole, np. w odniesieniu do cyfrowej przemocy rówieśniczej.

Perspektywy dalszych badań nad globalnością i heterogenicznością pokolenia Alfa: etap drugi

Porównawcza analiza pokolenia Alfa i pokolenia Z w Polsce umożliwia z kolei szczegółową eksplorację zarówno różnic międzygeneracyjnych, jak i wewnętrznej heterogeniczności samego pokolenia Alfa. Heterogeniczność ta odnosi się do zróżnicowanych doświadczeń i praktyk cyfrowych młodych użytkowników technologii, wynikających z odmiennych uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, kulturowych oraz rodzinnych. Z kolei, koncepcja globalności (Robertson, 1995, ss. 25-44) odkreśla proces jednoczesnego przenikania trendów globalnych i lokalnych adaptacji, co w przypadku pokolenia Alfa oznacza różnice w użytkowaniu technologii cyfrowych w zależności od specyfiki domowych kultur cyfrowych i lokalnych wzorców socjalizacji technologicznej.

W celu uchwycenia tej złożoności stosuje się szereg metod badawczych. Będą one wykorzystywane na drugim etapie badania, z tak zwanym wykorzystaniem metod komparatystycznych (por. ryc. 1). Analiza porównawcza oparta na studiach wielokulturowych (*cross-cultural studies*) umożliwia zestawienie danych empirycznych dotyczących użytkowania mediów cyfrowych przez adolescentów w różnych regionach Polski. Dzięki wykorzystaniu badań zastanych można identyfikować uniwersalne wzorce oraz ich lokalne „adaptacje”, na przykład różnice w czasie spędzonym w mediach społecznościowych między dziećmi z dużych miast a tymi z mniejszych miejscowości, uwzględniając jednocześnie wpływ domowych kultur cyfrowych. Analiza ta pozwala również na ocenę ich wpływu na codzienne praktyki medialne małych oraz wzorce edukacji cyfrowej dorosłych.

Etnografia wielostanowiskowa (*multi-sited ethnography*) umożliwia z kolei badanie podobnych zjawisk, na przykład wspólnych zachowań medialnych w środowisku domowym, w różnych kontekstach społeczno-kulturowych, co pozwala na głębsze zrozumienie wewnętrznej różnorodności pokolenia Alfa. Przykładem może być analiza korzystania z mediów cyfrowych w rodzinach o zróżnicowanym poziomie dochodów i stopniu technologicznego czy medialnego zaawansowania opiekunów. Tego rodzaju badania pozwalają także określić wpływ strategii wychowawczych rodziców na cyfrowe nawyki dzieci.

Podejście globalne (*glocalization approach*) stanowi kluczowe narzędzie analityczne w badaniu, w jaki sposób globalne technologie i media są przekształcane pod wpływem lokalnych uwarunkowań kulturowych i społecznych. W kontekście pokolenia Alfa w Polsce oznacza to między innymi różnice w sposobach korzystania z platform streamingowych oraz w zasięgu i wpływie lokalnych influencerów na dzieci i młodzież. Badania te pozwalają również na szczegółową analizę domowych kultur cyfrowych, w których

dzieci funkcjonują, i określenie, jak te mikrośrodowiska kształtują ich relacje z technologią oraz jak – w jej kontekście i za jej pośrednictwem – z innymi członkami rodziny.

Badania ankietowe z wykorzystaniem technik standaryzowanych (*cross-national surveys*), takie jak polskie edycje projektów EU Kids Online czy Global Kids Online, dostarczają ilościowych danych dotyczących wzorców użytkowania Internetu przez dzieci w Polsce. Analiza tych danych umożliwia porównanie praktyk cyfrowych w różnych regionach kraju oraz identyfikację grup bardziej narażonych na zagrożenia w środowisku cyfrowym, takie jak cyberprzemoc czy podejmowanie ryzykownych zachowań w Sieci. Zestawiając te dane z wynikami badań własnych (np. z wywiadów jakościowych), można uwzględnić w tych analizach style wychowawcze stosowane przez rodziców w odniesieniu do wychowania medialnego oraz domowej kultury cyfrowej, na przykład w odniesieniu do kwestii cyberbezpieczeństwa oraz zarządzania sieciowym wizerunkiem.

Badania porównawcze między pokoleniami Alfa i Z w Polsce

Analiza różnic międzypokoleniowych między pokoleniem Alfa a pokoleniem Z w Polsce pozwala uchwycić zarówno zmieniające się wzorce korzystania z technologii, jak też ich wpływ na codzienne praktyki społeczne. W celu dogłębnej eksploracji tych zagadnień warto zastosować następujące metody badawcze.

Po pierwsze, analizę pokoleniową (*generational analysis*), która umożliwia porównanie doświadczeń społecznych obydwu pokoleń, uwzględniając kontekst historyczno-technologiczny (Berry, Poortinga, Segall, Dasen, 2002). Pokolenie Z dorastało w okresie stopniowej cyfryzacji i transformacji technologicznej – od komputerów stacjonarnych do urządzeń mobilnych. Z kolei, pokolenie Alfa od najmłodszych lat funkcjonuje w świecie zaawansowanych technologii, takich jak sztuczna inteligencja, interfejsy głosowe czy zautomatyzowane systemy rekomendacji treści. Analiza ta pozwala również badać zmiany w podejściu do prywatności w Sieci oraz różnice w postrzeganiu autorytetów w przestrzeni cyfrowej, na przykład w odniesieniu do influencerów czy instytucji medialnych.

Po drugie, analiza długofalowa (*longitudinal studies*) pozwala na śledzenie zmian w stylach życia oraz nawykach medialnych poszczególnych generacji. Długoterminowe badania nad mediami cyfrowymi w Polsce wskazują, że pokolenie Alfa od wczesnego dzieciństwa wykazuje większą skłonność do interakcji z technologiami opartymi na sztucznej inteligencji niż pokolenie Z.

Ponadto, analiza ta ujawnia różnice w podejściu do edukacji cyfrowej – pokolenie Alfa traktuje naukę *online* jako integralną część procesu kształcenia, podczas gdy dla pokolenia Z przejście na edukację zdalną było często związane z adaptacją do nowych warunków, na przykład w czasie pandemii COVID-19.

Po trzecie, etnografia cyfrowa (*digital ethnography*) pozwala na analizę interakcji społecznych w środowisku *online*, ujawniając zmieniające się sposoby komunikacji i budowania relacji w przestrzeni wirtualnej (Marcus, 1995, ss. 95-117). Badania w Polsce pokazują, że pokolenie Alfa i pokolenie Z w odmienny sposób wykorzystują media społecznościowe oraz cyfrowe formy komunikacji (Ogonowska, Walecka-Rynduch, 2024). Młodsze generacje kształtują nowe normy językowe i wizualne, między innymi poprzez upowszechnianie komunikacji za pomocą emoji, memów, czy skrótów⁷.

Istotnym aspektem badań jest również analiza tak zwanej kultury prefiguratywnej (Mead, 1970), w której starsze pokolenia uczą się nowych form komunikacji i korzystania z technologii od młodszych użytkowników.

Z kolei, badania retrospektywne (*retrospective studies*) umożliwiają porównanie doświadczeń cyfrowych pokolenia Z i pokolenia Alfa, uwzględniając ewolucję technologii i platform społecznościowych. Przykładem jest analiza pierwszych kontaktów z mediami społecznościowymi – pokolenie Z w Polsce korzystało początkowo z takich serwisów, jak Nasza Klasa czy Facebook, natomiast dla pokolenia Alfa głównymi platformami interakcji stały się TikTok, Snapchat i YouTube. Badania retrospektywne pozwalają również określić strategie adaptacyjne obu generacji w kontekście zmieniających się algorytmów platform oraz ich polityki prywatności.

Wnioski

W kontekście pokolenia Alfa analiza roli rodzicielskiej membrany, rozumianej jako mechanizm selekcji i regulacji treści cyfrowych, nabiera szczególnego znaczenia, zwłaszcza w obliczu szybko ewoluującego środowiska cyfrowego, w którym dzieci się wychowują. Z jednej strony, rodzice nadal pełnią rolę selekcyonerów treści, co jest niezbędne dla zapewnienia odpowiednich doświadczeń cyfrowych. Z drugiej strony, wspomniana membrana winna przejść proces ewolucji w odpowiedzi na współczesne wyzwania, związane z rozwojem technologii, zmieniającymi się normami społecznymi, a także wzrastającymi kompetencjami cyfrowymi dzieci. W odniesieniu do pokolenia Alfa, filtracja treści pozostaje kluczowym zadaniem rodziców. W obliczu

⁷ Nowe Lapidarności, Kultura Współczesna, Teoria, Interpretacje, Praktyka, nr 2(127)/2024 <https://nck.pl/wydawnictwo/kultura-wspolczesna/archiwum/nowe-lapidarnosci> (8.3.2025)

wciąż rosnącej liczby platform, aplikacji oraz narzędzi cyfrowych, rodzice są zobligowani do pełnienia roli aktywnych selekjonerów, kierując dziecku ku odpowiednim i wartościowym źródłom informacji. Postępujące zmiany technologiczne sprawiają, że proces filtracji nabiera bardziej zaawansowanego charakteru, na przykład poprzez stosowanie narzędzi monitorujących treści *online*, jak również wdrażanie technologii opartych na inteligentnych algorytmach do selekcjonowania treści na poziomie platform (np. filtrów wiekowych). Jednak w kontekście pokolenia Alfa, które od wczesnych lat ma dostęp do sztucznej inteligencji, rola rodziców w procesie filtracji może wymagać nowego podejścia. Zamiast pełnej blokady treści, może pojawić się potrzeba nauczania dzieci, jak selekcjonować treści zgodne z ich wiekiem oraz wartościami rodzinnymi, z jakich aplikacji korzystać, w jakim zakresie i tym podobne, co stawia nacisk na edukację cyfrową w ramach rodziny.

Rodzicielska membrana nie jest zatem strukturą statyczną, lecz dynamiczną. W przypadku pokolenia Alfa, które od najmłodszych lat styka się z zaawansowanymi technologiami i wykazuje naturalne predyspozycje do interakcji z nimi, membrana powinna stawać się coraz bardziej przepuszczalna w miarę wzrostu dziecka oraz rozwoju jego kompetencji cyfrowych. Jej przepuszczalność oznacza, że rodzice muszą dostosować swoje strategie do indywidualnych potrzeb dziecka, umożliwiając mu większą autonomię w korzystaniu z technologii, ale tylko pod warunkiem, że posiada ono odpowiednie umiejętności oraz rozwiniętą zdolność do samoregulacji w zakresie korzystania z mediów (np. w odniesieniu do kwestii cyberbezpieczeństwa, kontrolowania czasu). W tym kontekście, rodzice powinni nie tylko wykorzystywać „gotowe” narzędzia monitorujące, ale także aktywnie i systematycznie angażować się w procesy (samo)edukacyjne, które rozwijają zdolność dziecka do świadomego selekcjonowania informacji, oceny wiarygodności źródeł i nadawców, czy krytycznego korzystania z mediów i ich funkcjonalności.

Nie ulega wątpliwości, iż rodzicielskie mechanizmy ochrony pozostają niezbędne w kontekście pokolenia Alfa, które dorasta w środowisku intensywnie nasyconym treściami cyfrowymi. Rola ochrony w ramach membrany pozostaje kluczowa, jednak konieczne staje się wprowadzenie nowych form profilaktyki, które uwzględniają zapobieganie uzależnieniu cyfrowemu, sieciowym zachowaniom ryzykownym, czy zagrożeniom związanym z cyberprzemocą. Realna obecność opiekunów w życiu dziecka wydaje się warunkiem podstawowym, pomimo wcześniejszych doniesień, iż Alfę są relatywnie bardziej krytyczne i uważne w odniesieniu do Sieci, niż przedstawiciele pokolenia Z. Dynamiczny rozwój technologii cyfrowych i mediów społecznościowych sprawia, iż rodzice będą musieli posługiwać się bardziej zaawansowanymi metodami monitorowania aktywności ich podopiecznych, przy wykorzystaniu takich narzędzi, jak aplikacje umożliwiające kontrolo-

wanie czasu spędzanego *online*, czy służące do analizy rodzajów interakcji dziecka w Sieci. Ochrona staje się zatem procesem coraz bardziej złożonym, obejmującym nie tylko kwestie dostępu do treści i aplikacji, ale także monitorowanie stylów funkcjonowania dziecka w cyfrowym świecie.

Technologia nie zastąpi, oczywiście, ciągłej troski o pogłębianie relacji oraz empatycznej komunikacji w całym systemie rodzinnym. Regulacja, stanowiąca część negocyjnego procesu wewnątrz rodziny, w kontekście pokolenia Alfa powinna opierać się na bardziej otwartej komunikacji dotyczącej korzystania z technologii. W ramach rodziny, rodzice mogą kształtować nawyki dziecka poprzez omawianie zasad korzystania z mediów cyfrowych, wprowadzanie limitów czasowych oraz rozwijanie umiejętności samoregulacji w korzystaniu z technologii. Zgodnie z podejściem opartym na negocjacji, rodzice mają możliwość tworzenia przestrzeni do dialogu na temat wyzwań oraz zagrożeń cyfrowych, w tym kwestii dotyczących prywatności, odpowiedzialności za treści, czy interakcji z innymi użytkownikami Internetu. W tym sensie, regulacja staje się procesem wzajemnego uczenia się, w którym dziecko rozwija umiejętności korzystania z technologii, a rodzic pełni rolę mentora, a nie tylko kontrolera. W odniesieniu zaś do założeń kultury prefiguratywnej, transfer wiedzy i umiejętności w drugą stronę – to jest od dzieci do dorosłych – staje się sprawą oczywistą.

Rodzicielska membrana w kontekście pokolenia Alfa musi być również elastyczna i zdolna do szybkiej adaptacji do zmieniającego się środowiska technologicznego oraz dynamiki rodzinnej. W miarę jak dziecko rośnie, powinna dostosowywać się do jego potrzeb, kompetencji oraz zmieniających się norm społecznych i technologicznych. Oznacza to, że rodzicielska membrana powinna stawać się coraz bardziej elastyczna w obliczu pojawiających się nowych technologii oraz platform cyfrowych, które dzieci zaczynają wykorzystywać. Przykładem może być dostosowanie zasad korzystania z mediów społecznościowych, które zmieniają się w zależności od wieku dziecka, jego potrzeb edukacyjnych oraz jak technologie i normy społeczne wokół nich ewoluują. Adaptacja membrany w tym kontekście oznacza również reagowanie na zmiany w rodzinie, takie jak pojawienie się nowego członka rodziny, zmiany w strukturze społecznej czy ekonomicznej rodziny, co może wpływać na sposób, w jaki technologie wkraczają do domu i kształtują domową kulturę cyfrową.

Podsumowanie

Rola rodzicielskiej membrany w kontekście pokolenia Alfa musi ewoluować w odpowiedzi na zmieniające się technologie, potrzeby dzieci oraz dynamikę społeczną i rodzinną. Współczesne dzieci, dorastające w zaawan-

sowanym cyfrowym środowisku, wymagają od rodziców większej elastyczności, a także umiejętności balansowania pomiędzy ochroną, regulacją a elastycznym umożliwieniem rozwoju cyfrowych kompetencji. W tym kontekście, rodzicielska membrana powinna stać się bardziej przepuszczalna, adaptacyjna, a zarazem bardziej skoncentrowana na edukacji i wspólnym rozwoju umiejętności cyfrowych w rodzinie. Te ostatnie są często powiązane z innymi kluczowymi kompetencjami rodzicielskimi i wychowawczymi.

Zastosowanie metod porównawczych umożliwia zarówno analizę różnic między pokoleniami Alfa i Z w Polsce, jak też uchwycenie wewnętrznej heterogeniczności pokolenia Alfa w zależności od kontekstu społeczno-ekonomicznego i kulturowego. Kluczowym aspektem tych badań jest uwzględnienie procesu globalizacji, czyli adaptacji globalnych trendów technologicznych do lokalnych warunków. W Polsce przekłada się to na zróżnicowane wzorce korzystania z technologii, na przykład w zależności od poziomu cyfryzacji środowiska rodzinnego czy dostępności infrastruktury internetowej w różnych regionach kraju. Dostępne wyniki badań długoterminowych wskazują, że pokolenie Alfa wykazuje silniejszą tendencję do integracji technologii z codziennym życiem niż pokolenie Z, co rodzi nowe wyzwania w obszarze edukacji i socjalizacji. Zastosowanie szerokiego wachlarza metod badawczych pozwala nie tylko uchwycić ogólne trendy, ale także uwzględnić subtelne różnice wynikające z lokalnego i rodzimego kontekstu społecznego, rodzinnego i ekonomicznego. Dalsze badania powinny koncentrować się na analizie wpływu cyfrowego stylu życia na procesy poznawcze, kompetencje społeczne oraz przyszłe trajektorie zawodowe pokolenia Alfa w Polsce, zaś rekomendacje płynące z badań w sposób bardziej precyzyjny i celowy wpisywać się w potrzeby edukacyjne, wychowawcze i zdrowotne nowych pokoleń cyfrowych.

Wkład autorów

Autor deklaruje samodzielny wkład w powstanie pracy.

REFERENCES

Opracowania

- Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Segall, M.H., Dasen, P.R. (2002). *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bjorklund, D.F. (2022). *Children's Thinking: Cognitive Development and Individual Differences* (7th ed.). Kalifornia: SAGE Publications
- Bourdieu, P. (2001). *Reguły sztuki: Geneza i struktura pola literackiego*, przekł. A. Zawadzki. Kraków: Wydawnictwo Universitas
- Bourdieu, P. (2005). *Dystynkcja: Społeczna krytyka władzy sądzenia*, przekł. A. Sawisz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Bourdieu, P., Passeron, J.-C. (2006). *Reprodukcja: Elementy teorii systemu nauczania*, przekł. E. Neyman. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar
- Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press
- Giddens, A. (1999). *Runaway World: How Globalisation is Reshaping Our Lives*. London: Profile Books
- Highmore, B. (2002). *Everyday Life and Cultural Theory: An Introduction*. London: Routledge
- Holloway, Green, D.L., Livingstone, S. (2013). *Zero to Eight: Young Children and Their Internet Use*. London: London School of Economics and EU Kids Online
- Karpowicz, K. (2022). *Nowe pokolenia w cyfrowym świecie: analiza zachowań medialnych Generacji Alfa i Z*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego
- Lakoff, G., Johnson, M. (1988). *Metafory w naszym życiu*, przekł. T.P. Krzeszowski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy
- Lassiter, L.E. (2005). *The Chicago Guide to Collaborative Ethnography*. Chicago: University of Chicago Press
- Livingstone, S. (2019). *Audiences in an Age of Datafication: Critical Perspectives on Digital Consumption*. London: SAGE Publications
- Livingstone, S., Blum-Ross, A. (2020). *Parenting for a Digital Future: How Hopes and Fears about Technology Shape Children's Lives*. Oxford: Oxford University Press
- Livingstone, S., Helsper, E.J. (2008). "Parental Mediation of Children's Internet Use". *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599
- Maffesoli, M. (2008). *Czas plemion*, przekł. M. Bucholc. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Marcus, G.E. (1995). "Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography". *Annual Review of Anthropology*, 24, 95-117
- Mead, M. (1970). *Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap*. New York: Natural History Press
- Melosik, Z. (2000). *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*. W: M. Cylikowska-Nowak (red.), *Edukacja, Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości* (ss. 245-265). Poznań: Wydawnictwo Wolumin
- Melosik, Z. (2002). *Globalny nastolatek. (Re)konstrukcje tożsamości w ponowoczesnym świecie*. *Horyzonty Wychowania*, 3, 10-25
- Melosik, Z. (2013). *Kultura popularna i tożsamość młodzieży: w niewoli władzy i wolności*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Mounier, E. (2016). *Personalizm*, przekł. A. Tatarkiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Pax
- Ogonowska, A. (2010). *Twórcze metafory medialne. Baudrillard – McLuhan – Goffman*. Kraków: Wydawnictwo Universitas

- Ogonowska, A. (2024). *Informatorzy, tłumacze i obserwatorzy: zbieranie (meta)danych i wdrażanie badań w cyfrowej ponowoczesności. W stronę metod opartych na współpracy*. Załącznik Kulturoznawczy, 11, 437-456
- Ogonowska, A., Walecka-Rynduch, A. (2024). *Młodzi dorośli wobec dezinformacji: Katalogi i rzeczywiste profile kompetencji*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Pink, S., Horst, H., Postill, J., Hjorth, L., Lewis, T., Tacchi, J. (2016). *Digital Ethnography: Principles and Practice*. London: SAGE Publications
- Prensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants". *On the Horizon*, 9(5), 1-6
- Robertson, R. (1995). "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity." W: M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson (red.), *Global Modernities* (ss. 25-44). London: SAGE Publications
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. European Commission, 97
- Twenge, J.M. (2017). *iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy – and Completely Unprepared for Adulthood*. New York: Atria Books
- Wojtyła, K. (1994). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
- Zarycki, T. (2009). *Kapitał kulturowy – założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu*. *Psychologia Społeczna*, 4, 12-25

Źródła internetowe

- Bąk, A. (2015). „Jak małe dzieci korzystają z urządzeń mobilnych? Raport na podstawie danych zebranych od rodziców”, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa, <https://fdds.pl/co-robimy/raporty-z-badan/2015.html> [dostęp: 1 kwietnia 2025]
- McCrindle, M. (2020). *Generation Alpha: Understanding Our Children and Helping Them Thrive*, Hachette, dostępny: <https://www.hachette.com> [dostęp: 01.04.2025]
- Nowe Lapidarności, *Kultura Współczesna, Teoria, Interpretacje, Praktyka*, nr 2(127)/2024 <https://nck.pl/wydawnictwo/kultura-wspolczesna/archiwum/nowe-lapidarnosci> [dostęp: 8.3.2025]